

**Бахов Іван Степанович**  
доктор педагогічних наук, доцент,  
завідувач кафедри іноземної філології  
та перекладу Міжрегіональної Академії  
управління персоналом  
ORCID 0000-0002-8379-199X  
bakhov@ukr.net  
**Головатий Микола Федорович**  
доктор політичних наук, професор,  
завідувач кафедри філософії і політології  
Міжрегіональної Академії управління персоналом  
ORCID 0000-0003-1378-8776

## **РОЛЬ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ В ПОЛІКУЛЬТУРНІЙ ОСВІТІ КАНАДИ**

**Мета роботи** – дослідити феномен масової культури та його вплив на формування свідомості молоді й на полікультурну освіту в сучасній Канаді. **Методологія** дослідження ґрунтується на застосуванні компаративного та аналітичного методів дослідження феномену масової культури та спроби його залучення до освітнього процесу багатонаціонального та багатокультурного суспільства на прикладі Канади. **Наукова новизна** полягає в аналізі концептуальних та емпіричних досліджень сучасних вітчизняних та канадських авторів щодо впливу масової культури на освітній процес, які не знайшли висвітлення в українському інформаційному середовищі. **Висновки.** У статті показано, що масова культура може мати більший потенціал для сприяння процесам досягнення й зміцнення миру; доводиться, що розумне використання масової культури на сайтах і в процесах безперервної освіти, а саме в школах, на роботі і в соціальних мережах, може виявитися дуже дієвим у зміцненні суспільної злагоди в канадських полікультурних умовах; пропонуються деякі конкретні способи спільного користування й обміну елементами масової культури у різноманітних системах безперервної освіти. Зазначається, що оскільки масові культури багаті на демократичні й егалітаристські елементи в порівнянні з іншими формами культур, активне їх використання у різноманітних освітніх умовах могло б чималою мірою сприяти побудові полікультурного й згуртованого канадського суспільства.

**Ключові слова:** освіта; масова культура; суспільна згуртованість; безперервна освіта; полікультурна Канада.

*Бахов Іван Степанович, доктор педагогических наук, доцент, заведующий кафедрой иностранной филологии и перевода Межрегиональной Академии управления персоналом; Головатый Николай Федорович, доктор политических наук, профессор, заведующий кафедрой философии и политологии Межрегиональной Академии управления персоналом*

### **Роль массовой культуры в поликультурном образовании Канады**

**Цель работы** – исследовать феномен массовой культуры и его влияние на формирование сознания молодежи и на поликультурное образование в современной Канаде. **Методология** исследования основана на применении сравнительного и аналитического методов исследования феномена массовой культуры и попытке его использования в образовательном процессе многонационального и поликультурного общества на примере Канады. **Научная новизна** заключается в анализе концептуальных и эмпирических исследований современных отечественных и канадских авторов о влиянии массовой культуры на образовательный процесс, не нашедшие должного отражения в украинской информационной среде. **Выводы.** В статье показано, что массовая культура может иметь больший потенциал для содействия процессам достижения и укрепления мира; показано, что разумное использование массовой культуры на сайтах и в процессах непрерывного образования, а именно в школах, на работе и в социальных сетях, может оказаться очень действенным инструментом в укреплении общественного согласия в канадских поликультурных условиях; предлагаются некоторые конкретные способы совместного использования и обмена элементами массовой культуры в различных системах непрерывного образования. Отмечается, что массовые культуры имеют множество демократических и эгалитаристических элементов по сравнению с другими формами культуры, активное их использование в различных образовательных условиях могло бы в значительной степени способствовать построению поликультурного и сплоченного канадского общества.

**Ключевые слова:** образование; массовая культура; общественная сплоченность; непрерывное образование; поликультурная Канада.

*Bakhov Ivan, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, head of the department of foreign philology and translation of the Interregional Academy of Personnel Management; Holovaty Nikolay, Doctor of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Philosophy and Political Science of the Interregional Academy of Personnel Management*

### **The role of mass culture in the multicultural education of Canada**

**The purpose of the article** is to investigate the mass culture phenomenon and its influence on the development of the youth consciousness and on the multicultural education in modern Canada. **The methodology** is based on the use of comparative and analytical methods in studying mass culture phenomenon and its application in the educational process of multicultural society, basing on the example of Canada. **The scientific novelty** lies in the analysis of conceptual and empirical studies of modern Ukrainian and Canadian authors on the influence of mass culture on the educational process, which is not adequately reflected in the Ukrainian information environment. **Conclusions.** The article shows that popular culture can have greater potential in promoting processes on achieving and consolidating peace; it is shown that the rational use of mass culture on Internet sites and in the processes of lifelong education, namely in schools, at work and in social networks, can be a very effective tool in strengthening social harmony in Canadian multicultural conditions; some specific ways of sharing elements of mass culture in various systems of continuous education are suggested. It is noted that mass cultures have more democratic and egalitarian elements in comparison with other forms of cultures, and their active use in various educational conditions could greatly contribute to the construction of a multicultural Canadian society.

**Key words:** education; mass culture; social cohesion; life-long education; multicultural Canada.

Актуальність теми дослідження. Суспільна згуртованість була й залишається однією з ключових проблем різних країн світу. Глобалізація та міжнародна міграція все більше висувають цю проблему на передній план у багатьох сучасних державах, включно з Канадою. У Канаді дехто сприймає

несхожі культурні цінності іммігрантів як загрозу суспільній згуртованості. У статті доводиться, що надання особливого значення елітній, або високій, культурі у різних освітніх умовах і процесах може зашкодити підтриманню й зміцненню суспільної згуртованості, оскільки ця культурна форма є вельми витонченою та складною, призначеною для окремих елітних, іноді навіть відособлених груп. Розумне використання масової культури у різноманітних освітніх умовах і процесах може виявитися дуже успішним у зміцненні суспільної злагоди у канадському полікультурному суспільстві. Позаяк масова культура більш доступна за високу культуру, різні народи можуть легше її засвоювати. Цей процес може полегшувати взаєморозуміння та злагоду у полікультурних соціумах. За інформаційної доби використання масової культури як у формальній, так і неформальній освіті потенційно може виявитися сприятливим для досягнення й зміцнення суспільної згуртованості й злагоди, особливо у таких полікультурних країнах, як Канада.

Мета статті полягає в поглибленому дослідженні феномена масової культури та його впливу на формування свідомості молоді і на полікультурну освіту в сучасній Канаді.

Виклад основного матеріалу. Питання масової культури виступає об'єктом вивчення українських науковців Ж. Денисюк, І. Литовченко І., А. Мельниченко, О. Устименко-Косоріч, А. Тормахової та ін. [1; 2; 3; 5]. Масова культура, як один з яскравих проявів соціокультурного буття сучасних розвинутих суспільств, залишається порівняно малодослідженим феноменом з точки зору загальної теорії культури. На думку Ж. Денисюк, поширювані масовою культурою цінності й матеріальні блага, що є постійно мінливими відповідно до зміни соціокультурної «модної ситуації», багато в чому формують нову ідентифікаційну культурну модель сучасного індивіда [1, 26]. У цьому плані становить інтерес концепція Е. Орлової щодо морфологічної будови культури, де можна виділити дві сфери: буденної культури, яку освоює людина в процесі її загальної соціалізації в середовищі мешкання (насамперед, у процесах виховання та загальної освіти) та спеціалізованої культури, освоєння якої потребує спеціальної (професійної) освіти [4]. Проміжне становище між цими двома сферами посідає масова культура, яка, на думку Л. Флієра, виконує функцію трансляції культурних сенсів від спеціалізованої культури до буденної свідомості людини [7].

Справжній переворот у масовій культурі зробили радіо, кіно, телебачення, інтернет та різні електронні ігри. Їхній розвиток супроводжували індустріально-комерційним типом виробництва й розподілом стандартизованих духовних цінностей, охопленням освітою широких верств населення і зниженням їхнього духовного рівня й запитів.

Водночас можна спостерігати такий парадокс: майже все населення більшості країн світу охоплене навчанням, здобуває освіту, а його культурний рівень не зростає, а часто деградує. Причинами цього найчастіше є низький рівень самої освіти, яка нав'язує шаблони з метою отримання спеціальних знань і дипломів. Важливе значення має і шалений потік інформації та зростання культурних подій, охопити які, а тим паче, зрозуміти і оцінити пересічна людина просто не в змозі. Тому вона досить часто не сприймає сукупності таких аспектів цієї культури, як власне «культура», «масовість» і «духовні цінності».

Разом з тим, культура доходить майже до кожного індивідуума й надає йому можливість вибрати ті літературні твори, фільми, передачі і вистави, що вдовольняють його естетичний смак, отже, сприяє суспільній згуртованості населення, зростанню естетичних та етичних цінностей і прищеплення їх широкому загалу. У сучасних дослідженнях, присвячених суспільній згуртованості як до вирішального відправного пункту, зазвичай апелюють до Е. Дюркгейма, оскільки він часто пов'язував свої дослідження в галузі освіти й соціології із суспільною інтеграцією та солідарністю [11]. Його теорія щодо ролі освіти у соціалізації, досягненні й підтриманні суспільної солідарності й злагоди була і є надзвичайно вагомою й авторитетною для наступних поколінь авторів, які спеціалізуються на проблемах суспільної згуртованості. На початку XXI століття з'являються більш глибокі дослідження щодо концепції суспільної згуртованості. Так, А. Грін, Д. Престон і Д. Янмат [13] резюмували зміст соціальної згуртованості у різних умовах як: а) спільні норми й цінності; б) почуття спільної самобутності або належності до однієї спільноти; в) почуття наступності й сталості; г) суспільство з інституціями, покликаними розподіляти ризики і забезпечувати загальний добробут; д) справедливий розподіл прав, можливостей, національного багатства й доходу; е) сильне громадянське суспільство і активні громадяни [13, 5].

Таким чином, спільні цінності є, як видно, дуже важливими в досягненні й зміцненні суспільної згуртованості в різноманітних умовах, зокрема й у випадку з Канадою.

Останнім часом багато вчених досліджують роль освіти у встановленні миру й запобіганні радикалізації серед людей. Декотрі стверджують, що ознайомлення з культурами інших народів могло б розширити наші погляди й поліпшити взаєморозуміння, а це, своєю чергою, допомагає нам ставати "громадянами світу" [17, 5]. Утім, цей процес може виявитися дуже непростим, позаяк сама культура є надзвичайно складним явищем.

На нашу думку, дуже корисним у зміцненні суспільної згуртованості та злагоди у таких полікультурних соціумах, як Канада, могло би бути використання сайтів з безперервного навчання для зустрічей і ознайомлення з різними масовими культурами [9]. Культура є складною сутністю, що включає в себе високу культуру (власне культуру) і низьку культуру (масову культуру), і межа між цими

двома категоріями є дещо непевною. Як зазначає Д. Вівер, такого роду розмежування культури у літературному світі вперше з'явилось за часів Платона [21].

Висока культура включає, зокрема, традиційні мистецтво, літературу, музику, панівні цінності, погляди і філософські системи, властиві певним елітним групам. Висока культура безпосередньо пов'язана з головними цінностями панівних або елітних груп у тому чи іншому суспільстві. Масова культура охоплює масові мистецтво, літературу, популярну музику, моду, образи й символи тощо. Оскільки висока культура, за твердженням А. Джоунза, більш складна й витончена, лише еліти здатні розуміти її значення й гідно оцінювати [14].

Внаслідок цього багато пересічного люду неспроможні зробити її частиною свого повсякденного життя, не кажучи вже про осіб поза межами цієї специфічної культури. За висловом Р. Скрутона, "... висока культура у нашій цивілізації містить знання, які набагато важливіші за все, що може бути за своєне з каналів масової комунікації" [20, 2].

У порівнянні з цим проста, легка й більш приваблива за своїм характером масова культура може споживатися й засвоюватися людьми різного походження і з різним життєвим досвідом попри політичні кордони й у всіх країнах світу [14]. Наприклад, балет загалом вважається високою культурою, а гіп-гоп – масовою. Балет має дуже тривалу історію, але він не набув значної популярності серед різних народів. Гіп-гоп відносно молодий, попри те, що є наслідком тривалої афроамериканської історії музичних жанрів. Незважаючи на своє недавнє виникнення, він легко й органічно вбудувався у місцеві масові культури в різних куточках світу. Аналогічним чином високою культурою опери насолоджуються здебільшого люди з вишуканими смаками, а от масова музика має світову аудиторію.

Масова культура значною мірою поєднує цінності й відмінні риси різних народів, що слід високо цінувати у нашому все більш конфліктному світі. Для багатьох полікультурних країн, як от Канада, знання масової культури може допомогти "зламати кригу", що заважає іммігрантам об'єднатися з місцевим населенням [10]. Мінус у тому, що панівні суспільно-політичні або філософські погляди й цінності, що є побічними продуктами культурних цінностей правлячих елітних груп, упродовж всієї історії розділяли людей. Ці погляди й цінності еліти продовжують використовуватися для придушення суспільно-політичних і філософських поглядів і цінностей простого народу, відриваючи його від різноманітного й полікультурного світу. Ситуація в Північній Кореї є крайньою формою і яскравим прикладом цього явища.

Масова культура як загалом світська може прийматися різними народами без будь-яких ускладнень. Прикладами поширення світом масової культури є гра у футбол, звучання музики Майкла Джексона у віддалених селах Туреччини, перегляд американських мультфільмів в мусульманській частині Китаю, засвоєння і навіть видозміна гіп-гопу місцевою молоддю в Японії, споживання їжі закладів "Мадональдс" дітьми у будь-якій країні та дублювання й перегляд голівудських касових фільмів в Індонезії. Ці культурні події є складовою частиною явища, що його М. Нусбаум назвав "громадянами світу", і слугують доказом того, що західна масова культура засвоюється світовою спільнотою [17].

Силу масової культури можна було б використати в канадських умовах шляхом проведення яких-небудь заохочувальних заходів, зокрема впровадження масових культур іноземних держав у повсякденне життя корінного канадського населення, через освіту, ЗМІ та різноманітні культурні заходи. Це могло б допомогти корінним канадцам краще розуміти інші народи та їхні масові культури, а отже створити краще середовище для взаємної терпимості. Як зазначає Р. Аслан, обмін масовою культурою у різноманітні способи є дуже вигідним способом зміни уявлень і поглядів, руйнування бар'єрів і зміцнення суспільної злагоди між різними групами у будь-якому соціумі [8].

У полікультурних умовах Канади, де значну частину населення складають іммігранти, наголос на високій культурі у загальноосвітньому процесі або неформальній освіті може призвести лише до більшого відчуження й розбрату між масами. Так звана Хартія "квебекських цінностей" та її непопулярність серед іммігрантських груп є відображенням цієї реальності. "Квебекські цінності" можна було б вважати свого роду високою культурою, що є частиною ціннісних установок правлячих еліт, але не більшості мешканців. Таким чином, її примусове запровадження могло б викликати тяжкий суспільний розлад. Колишній прем'єр Полін Маруа якось критикувала мультикультуралізм, заявивши, що в Англії вони влаштовують бійки й кидають бомби один в одного через мультикультуралізм, і люди губляться в такого типу суспільстві [16]. Хоча мультикультуралізму й не бракує критиків, здійснювані в його межах заходи можуть забезпечити вирішення конфліктів між різними народами.

Те, що П. Маруа сприймає манери релігійного населення Квебеку вбиратися як загрозу для квебекського секуляризму, не має підстав і є небезпечним. Заходи, що є наслідком такого сприйняття, можуть призвести лише до фрагментації квебекського полікультурного соціуму. Проблемою, яку слід усунути, є релігійна висока культура – релігійний екстремізм, – що просочується у свідомість місцевої молоді, якій бракує належного розуміння масових елементів цих релігійних культур. Масові аспекти релігійних культур можуть бути вирішальними елементами для зближення різних народів один з одним.

Усе вищезгадане свідчить про те, що потрібно сприяти масовій культурі у своїх процесах безперервного навчання. Втім, як зазначає В. Ренолдз, значення масової культури у студентському житті здебільшого не береться до уваги як буцімто поверхова й несерйозна попри те, що масова культура

стає все більш динамічним чинником, що формує самосвідомість індивідів [19]. Для реагування на таке становище й намагання краще зрозуміти взаємозв'язок між масовою культурою і суспільною злагодою пропонуються такі рекомендації.

По-перше, деякі корисні, цікаві й загальноприйняті елементи різних масових культур могли б бути включені до формальних загальноосвітніх навчальних програм, а також стати частиною класних та аудиторних занять. Можна почати з привнесення широко відомих і позитивних елементів західної масової культури до полікультурної класної кімнати. Найімовірніше, що завдяки глобалізації нові учні-іммігранти вже добре ознайомлені з масовою культурою, породженою західною цивілізацією, ще до свого прибуття до країни перебування. Це, своєю чергою, означає, що якщо ці учні-іммігранти зможуть знову зустрітися в класі з уже їм знайомим, то це могло б значною мірою посприяти влиттю в класний колектив, а також суспільній інтеграції. Як зазначає Р. Гош, наголос на незнайомих аспектах і поняттях легко може зіпсувати стосунки між учнями, радше ніж їх об'єднати [12]. Вона вважає пом'якшення суперечностей між шкільною культурою й рідною культурою головною метою переосмисленої полікультурної освіти [12]. Масова культура здатна значною мірою сприяти ослабленню цих суперечностей. Тому школам не слід недооцінювати роль елементів масової культури в навчальному процесі. Масову культуру іммігрантів можна було б показувати й пояснювати на уроках з точки зору подібності її елементів аналогічним канадським елементам, а не зосереджувати увагу на їхніх відмінностях або можливих суперечностях. Насправді, як стверджує Д. Піпер, у своїй основі всі культури подібні. Це більше стосується масової культури, ніж культури елітної, якій властиві складніші або витонченіші смаки й цілі. Крім того, саме з цієї причини ми могли б успішніше уникати суперечливих елементів у різних масових культурах [18].

Що стосується обміну культурами, то компанія Дісней вже декілька десятиріч знайомить західну публіку з незахідними масовими культурами. Такого роду творчість можна розглядати як заміну успадкованих і згасаючих масових культур "комерціалізованою еkleктикою" [20, 3]. Однак з іншого боку, цей процес міг би розглядатися також як відродження масових культур шляхом підкреслення й обміну їхніми універсальними елементами. Наприклад, у фільмі "Аладдін", в основу якого покладено арабську народну легенду, молоді західні глядачі можуть насолоджуватися чудовою легендою. У той самий час вони можуть також знайти багато схожих культурних елементів у її персонажах і сюжетних лініях. Наприклад, джин може здатися схожим на інший надприродний типаж – добру фею. Інший успішний діснеївський фільм – "Мулань" – був знятий за мотивами китайської легенди і містить чимало феміністських мотивів, що є невід'ємними частинами сучасної західної культури. У полікультурних класах включення такого роду іноземних культурних елементів до навчальних заходів (наприклад, уроків мистецтва) суттєво допомогло б канадським учням, що належать до груп більшості, сформувавши уявлення про те, що прибульці у дійсності не є чужинцями із цілком сторонніми культурами. Учні, які пов'язані з такими іншими культурами, також почувалися б розкутіше і невимушеніше, якщо їхню масову культуру позитивно оцінюють, не зневажають чи принижують під час навчального процесу в класах, як розмірковував М. Нусбаум [17]. Завдяки такому знайомству з іноземними культурами й культурами меншин учні навчаться ставитися одне до одного справді з повагою і розумінням. А ці розуміння й повага тягнуть за собою визнання не лише несхожості, але водночас і спільності, не лише своєї унікальної історії, але й спільних прав, прагнень і проблем [17, 69].

При цьому можна було б підкреслювати масові елементи культури, оскільки цими елементами можна було б легше обмінюватися і сприймати їх. А завдяки цьому взаємному процесу учні могли б успішніше досягати злагоди й взаємної довіри, що з часом поширяться на їхні родини й громади, а врешті-решт – і на суспільство в цілому. Однак, вкрай необхідно уникати неправильного тлумачення будь-якої масової культури, що могло б призвести тільки до відчуження тих учнів, що належать до цієї конкретної культури. А втім належне й ретельне ознайомлення з іншою масовою культурою може вимагати від учителя деяких спеціальних знань і навичок. Що стосується навичок, то цей підхід викликає необхідність у такому типі полікультурної освіти, що включає психологічне, а також культурне налаштування вчителів у класі, аби спілкування учнів з учителями стало відносно урівноваженим, діалогічним і чутливим до конкретних потреб учня [12].

По-друге, поза формальною освітою, у повсякденному житті й праці люди також стикаються й дізнаються, свідомо чи несвідомо, про різноманітні культури. Перший і найбільш прямий контакт між різними групами людей завжди може відбутися в межах їхніх масових культур. Завдяки цьому контакту вони більше дізнаються про інших і через нього краще знайомляться одне з одним. Тепер проблема полягає в тому, як викликати цей позитивний ефект масової культури в рамках безперервного навчання. Роботодавці мають знати про представників різних культур і носіїв різних цінностей у трудових колективах і усвідомлювати свої власні упередження й переконання щодо цих культур і цінностей. Вони мають також заохочувати персонал до визначення своїх власних упереджень і переконань щодо інших культур на роботі. Це мало б здійснюватися за допомогою деяких спеціальних підходів на робочих місцях і за їх межами. Роботодавці могли б поміркувати над здійсненням більшого числа заходів з культурного обміну після праці. Їм слід намагатися ретельно контролювати обговорення, пов'язані з елітною культурою. Одним можливим наслідком такого роду обговорень чи розмов було б виникнення розбрату між різними працівниками. Натомість роботодавцям і працівникам старшої ланки слід заохо-

чувати весь персонал ділилися здобутками своїх власних масових культур через різноманітні заходи. При цьому слід ділитися й віддавати належне як подібностям, так і відмінностям. Однак, як гадає М. Гаммер, це слід робити в конструктивний і зважений спосіб, позаяк зосередження надмірної уваги на подібностях могло б призвести до "мінімізації", що являє собою ослаблення розуміння й поваги до культурних відмінностей, у той час як абсолютизація відмінностей може породити "поляризацію" – швидкий на осуд, нетерпимий умонастрій, за якого до культурних відмінностей з точки зору "ми проти них" підходять представники як культурно панівної, так і не панівних груп [15, 122]. До стереотипів у будь-якій формі культури також слід ставитися обережно. Може здаватися, що вони приносять задоволення й радість, але насправді завдають шкоди, тому що породжують помилкові сподівання й судження. Крім того, ключову роль у посиленні суспільної згуртованості міг би відіграти обмін позитивними елементами масової культури за допомогою соціальних мереж. Об'єктом цього методу могли би бути головним чином народжені в Канаді групи населення, яким може бракувати знань про культури й цінності іммігрантів. Телебачення, радіо й різного роду видання мають виділяти більше часу й місця для знайомства з масовими культурами іммігрантських груп. Від початку своєї діяльності такі нові соціальні мережі, як Фейсбук, Твіттер, Ютуб тощо вже значною мірою сприяють обміну масовими культурами світу й цінностями.

Слід зауважити, однак, що, як запевняють П. Янг і С. Адлер, не всі культури "однаково активні". Деякі культури можуть бути більш успішними й краще пристосовуються за інші [22, 37]. Це справедливо й для масової культури. Певні масові культури можуть мати елементи, які могли б призвести до небезпечних або згубних наслідків. Наприклад, культура викрадення нареченої у мусульманських країнах є причиною самогубств серед викрадених дівчат, а цей звичай дотепер вважається важливою частиною окремих національних народних культур. Це форма масової культури, тому що вона поширена серед пересічних мусульман, які, дотримуючись такого звичаю, значною мірою шкодять своїм співгромадянам, а отже і всьому суспільству. Звичай жіночого обрізання в Африці можна вважати ще одним подібним прикладом, який дійшов до нашого часу із минулих століть. Таким чином, коли йдеться про будь-яку культуру, слід також бути, крім усього іншого, дуже обережним, тому що не всі культурні елементи є нейтральними. Деякі з цих елементів, як вже зазначалось, можуть виявитися надзвичайно шкідливими для суспільної злагоди і єдності, якщо з ними миритися заради культурного розмаїття.

Висновки. Суспільна згуртованість, або злагода, продовжує залишатись одним з основних пріоритетів полікультурних держав світу. У статті доводиться, що спільні цінності можна успішно заохочувати й культивувати шляхом обміну й спільного використання різних культур у формальних і неформальних навчальних умовах. Далі у статті заявляється, що масова культура може мати більший потенціал для сприяння процесам досягнення й зміцнення миру. Виходячи з таких припущень, доводиться, що розумне використання масової культури на сайтах і в процесах безперервної освіти, а саме в школах, на роботі і в соціальних мережах, може виявитися дуже дійовим у зміцненні суспільної злагоди в канадських полікультурних умовах. Пропонуються деякі конкретні способи спільного користування та обміну елементами масової культури в різноманітних системах безперервної освіти. Наголошується на важливості ролей масової культури в ініціативах щодо досягнення миру, особливо в освіті. Через те, що масові культури багаті на демократичні й егалітаристські елементи у порівнянні з іншими формами культур, активне їх використання в різноманітних освітніх умовах могло б чималою мірою сприяти побудові полікультурного й згуртованого канадського суспільства.

#### *Література*

1. Денисюк Ж. З. Феномен гламуру масової культури як засіб конструювання уявних ідентичностей. Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство. Вип. І(6), 2016. С. 26-31.
2. Литовченко І. В., Іванова Ю. С. Трансформація масової культури в умовах інформатизації. Грані, Sociology. № 5 (109) 2014. С. 80-85
3. Мельниченко А. А., Савицька С. В. Масова культура як елемент сучасного виховного простору. Вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут» Філософія. Психологія. Педагогіка. 2006. № 3. С. 37-42
4. Орлова Э.А. Динамика культуры и целелеполагающая активность человека. Морфология культуры. Структура и динамика. Москва: Аспект-Пресс, 1994.
5. Тормахова А. М. Глобалізація та транскультурація у музичній культурі ХХ-ХХІ ст. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2018. №2 С. 134-138.
6. Устименко-Косоріч О. А. Масова та елітарна культура: проблеми взаємодії : навч. посіб. для студ. зі спец. 8.02020401 „Музичне мистецтво” / О. А. Устименко-Косоріч . Умань : ФОРМ Жовтий О. О., 2015. 175 с.
7. Флиер Л. Я. Массовая культура и ее социальные функции. Общественные науки и современность. 1998. № 6. С. 138-148.
8. Aslan, R. (2014). Keynote speech at NCCM Gala 2014 – beyond fear: Defining ourselves with Dr. Reza Aslan. National Council of Canadian Muslim. Toronto, ON. Canada.
9. Bakhov, I. S. (2015). Historical dimension to the formation of multicultural education of Canada. Pedagogika. Vol. 117 Issue 1, p. 7-15. DOI: 10.15823/p.2015.063
10. Bhatt, M. (2013, June 17). Understanding Canadian pop culture can help your integration process. Canadian Immigrant. Retrieved from <http://canadianimmigrant.ca>
11. Durkheim, E. (1956). Education: Its nature and its role, (Reprinted with the permission of Free Press), (D. Hserwood Trans.). In H. Lauder, P. Brown, J. Dillabough & A. H. Halsey (Eds.) (2006). Education, globalization and social change, (pp.76–87). Oxford, UK: Oxford University Press.
12. Ghosh, R. (2002). Redefining multicultural education (2nd ed.). Toronto, CA: Nelson Thomson Learning. 232 p.

13. Green, A., Preston, J. & Janmaat, G. J (2006). Education, equality and social cohesion: A comparative analysis, Houndmills, Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan. 186 p. DOI: 10.1057/9780230207455
14. Jones, A. (2013). High culture versus pop culture: Which is best for engaging students? The Guardian. <http://www.theguardian.com>
15. Hammer, M. (2012). The Intercultural development inventory: A new frontier in assessment and development of intercultural competence. In M. Vande Berg, R.M. Paige & K.H. Lou (Eds.), Student learning abroad (pp. 115-136). Sterling, VA: Stylus Publishing.
16. Leblanc, D. (2013, September, 6). Marois blasts multiculturalism in defence of 'values' charter. The Globe and Mail. Retrieved from <http://www.theglobeandmail.com>
17. Nussbaum, M. (1997). Cultivating humanity: A classical difference of reform in liberal education. Cambridge, Mass/London: Harvard University Press. – 328 p.
18. Ramsbotham, O., Woodhouse, T. & Miall, H. (2011). Contemporary conflict resolution (3<sup>rd</sup> ed.). Cambridge, UK: Polity. – 480 p.
19. Reynolds, W. M. (2013). Iron man democracy: Militainment and democratic possibilities. In A. Abdi & P. R. Carr (Eds.), Educating for democratic consciousness: Counter hegemonic possibilities (pp. 206-218). New York, NY: Peter Lang.
20. Scruton, R. (2005). Modern culture. New York, NY: Scruton. – 126p.
21. Weaver, J. A. (2005). Popular culture primer. New York, NY: Peter Lang.
22. Young, P. & Adler, S. (2000). Cultural foundations of education (3<sup>rd</sup> ed.), Columbus, OH: Merrill Prentice Hall.

#### References

1. Deny`syuk Zh. Z. Fenomen glamuru masovoyi kul`tury` yak zasib konstruyuvannya uyavny`x identy`chnostej. Mizhnarodny`j visny`k: kul`turologiya, filologiya, muzy`koznavstvo. Vy`p. I(6), 2016. s. 26-31. [In Ukrainian]
2. Ly`tovchenko I.V., Ivanova Yu.S. Transformaciya masovoyi kul`tury` v umovax informaty`zatsiyi. Grani, Sociology. # 5 (109) traven` 2014 s. 80-85 [In Ukrainian]
3. Mel`ny`chenko A.A., Savy`cz`ka S.V. Masova kul`tura yak element suchasnogo vy`xovnogo prostoru. Visny`k NTUU «Ky`yivs`ky`j politexnichny`j insty`tut» Filosofiya. Psy`xologiya. Pedagogika. 2006, # 3. S. 37-42 [In Ukrainian]
4. Orlova Ye.A. Dinamika kultury i tselepolagayushchaya aktivnost cheloveka // Morfologiya kultury: struktura i dinamika. M., 1994. [In Russian]
5. Tormaxova A. M. Globalizaciya ta transkul`turaciya u muzy`chnij kul`turi XX-XXI st. Visny`k Nacional`noyi akademiyi kerivny`x kadriv kul`tury` i my`stecztv. #2 2018. S. 134-138 [In Ukrainian]
6. Usty`menko-Kosorich, O. A. Masova ta elitarna kul`tura: problemy` vzayemodiyi : navch. posib. dlya stud. zi specz. 8.02020401 „Muzy`chne my`stecztvo” / O. A. Usty`menko-Kosorich . – Uman` : FOP Zhovty`j O. O., 2015. – 175 s. [In Ukrainian]
7. Flier L.Ya. Massovaya kultura i ee sotsialnye funktsii // Obshchestvennye nauki i sovremennost. - 1998. - № 6. - S. 138-148. [In Russian]
8. Aslan, R. (2014). Keynote speech at NCCM Gala 2014 – beyond fear: Defining ourselves with Dr. Reza Aslan. National Council of Canadian Muslim. Toronto, ON. Canada. [In English]
9. Bakhov, I. S. (2015). Historical dimension to the formation of multicultural education of Canada. Pedagogika. Vol. 117 Issue 1. DOI: 10.15823/p.2015.063 [In English]
10. Bhatt, M. (2013, June 17). Understanding Canadian pop culture can help your integration process. Canadian Immigrant. Retrieved from <http://canadianimmigrant.ca> [In English].
11. Durkheim, E. (1956). Education: Its nature and its role, (Reprinted with the permission of Free Press), (D. Hserwood Trans.). In H. Lauder, P. Brown, J. Dillabough & A. H. Halsey (Eds.) (2006). Education, globalization and social change, (pp.76–87). Oxford, UK: Oxford University Press. [In English]
12. Ghosh, R. (2002). Redefining multicultural education (2nd ed.). Toronto, CA: Nelson Thomson Learning. [In English]
13. Green, A., Preston, J. & Janmaat, G. J (2006). Education, equality and social cohesion: A comparative analysis, Houndmills, Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan. [In English]
14. Jones, A. (2013). High culture versus pop culture: Which is best for engaging students? The Guardian. <http://www.theguardian.com> [In English]
15. Hammer, M. (2012). The Intercultural development inventory: A new frontier in assessment and development of intercultural competence. In M. Vande Berg, R.M. Paige & K.H. Lou (Eds.), Student learning abroad (pp. 115–136). Sterling, VA: Stylus Publishing. [In English]
16. Leblanc, D. (2013, September, 6). Marois blasts multiculturalism in defence of 'values' charter. The Globe and Mail. Retrieved from <http://www.theglobeandmail.com> [In English]
17. Nussbaum, M. (1997). Cultivating humanity: A classical difference of reform in liberal education. Cambridge, Mass/London: Harvard University Press. [In English]
18. Ramsbotham, O., Woodhouse, T. & Miall, H. (2011). Contemporary conflict resolution (3<sup>rd</sup> ed.). Cambridge, UK: Polity. [In English]
19. Reynolds, W. M. (2013). Iron man democracy: Militainment and democratic possibilities. In A. Abdi & P. R. Carr (Eds.), Educating for democratic consciousness: Counter hegemonic possibilities (pp. 206-218). New York, NY: Peter Lang. [In English]
20. Scruton, R. (2005). Modern culture. New York, NY: Scruton. [In English]
21. Weaver, J. A. (2005). Popular culture primer. New York, NY: Peter Lang. [In English]
22. Young, P. & Adler, S. (2000). Cultural foundations of education (3<sup>rd</sup> ed.), Columbus, OH: Merrill Prentice Hall. [In English]

*Стаття надійшла до редакції 27.10.2018 р.*